

DROTLEFF Kinga

KLÍMAVÁLTOZÁS ÉS ETIKA

A bizonytalansági tényezők immár nem a klímaváltozás, a Föld több fokos átlaghőmérséklet-növekedésének tényére vonatkoznak, mint korábban sok tudós vélte, hanem kizárólag arra, hogy milyen mértékben, milyen gyorsan zajlik le, és mely területeket érinti az éghajlatváltozás. A legkomolyabb probléma az, hogy a hihetetlenül komplex és kaotikus meteorológiai rendszert teljesen „összekavarhatja” az átlaghőmérséklet már egy-két fokos növekedése is. Ennek hatásait egész egyszerűen képtelenség felmérni: vezethet elhúzódoó viharokhoz az atmoszféra bármely rétegében, de hosszú aszályok-hoz és egyéb szélsőséges időjárási jelenségekhez is. E kihívásra csak a környezettudatos gazdálkodás és üzletpolitika adhat megoldást. Dolgozatában erre mutat be példát a szerző.

„Ha nem csökken számottevően az üvegházhatású gázok kibocsátása, a Föld tönkremegy, jelentős része lakhatatlanná válik. Az éghajlat az emberi beavatkozások miatt van változóban.”

(Robert Watson, az IPCC – Éghajlatváltozási Kormányközi Testület vezetője)

A szén-dioxidnak mint háromatomos gáznak nagy jelentősége van a sugárzási egyensúly kialakulásában: a Napból érkező rövidebb hullámhosszú sugarakat a légköri részecskék kis sűrűségük miatt kevésbé képesek elnyelni, így azok egy része a felszínig juthat és ott nyelődik el. A földfelszín az elnyelt rövidhullámú nap-sugarakat hosszuhullámú hőhullámok formájában veri vissza. A hosszuhullámú sugárzást már a levegőrészecskék is képesek elnyelni, a levegő ezért „alulról” melegszik fel.

Az ún. üvegházhatású gázok, például a szén-dioxid, vízgőz, metán, nitrogén-oxidok stb. nem csupán elnyelik, hanem vissza is sugározzák a hosszuhullámú hőhullámokat a földfelszín felé. Ez az ún. üvegházhatás jelenség. Az üvegházhatás igen fontos a földi élet szempontjából, enélkül a bolygó átlaghőmérséklete csak

-18°C volna, szemben a tényleges +15°C-kal, ami 33°C többletet jelent (<http://konyi10.bke.hu/targyak/letoltheto.html>).

A bolygónkon, illetve annak különböző tájain uralkodó éghajlatot belső (a légkörön belül lebonyolódó termo- és hidrodinamikai folyamatok) és külső (földi eredetű, illetve extraterresztikus) tényezők sorozata alakítja ki. Összességében a belső és külső tényezők hatására klímánk a múltban állandóan változott, ingadozik a jelenben, és bizonyára változni is fog (<http://sulinet.hu/tananyag/97410/on/mkm/abc/fuggelek/cikk/ek/uvevsz.htm>). Amíg a múltban minden légköri esemény kizárólag természeti eredetű volt, napjainkra ez a helyzet változóban van. A gazdaság fejlődésével az emberi tevékenység potenciális külső éghajlatalkító tényezővé vált (főként a fosszilis tüzelőanyagok – mint legfőbb energiaforrás – égetésének, részben a mezőgazdasági beavatkozásoknak, illetve az erdőirtásoknak köszönhetően), és – kellő ellenőrzés hiányában – már a jövő század első évtizedeiben, globális felmelegedés formájában, a klíma olyan gyors és tartós módosuláshoz vezethet, amilyenre a földtörténet során még nem volt példa.

Az *elektromosipar* a világ szén-dioxid kibocsátásából 30%-ot tudhat magáénak, melynek oka a fosszilis tüzelőanyagok égetése. A *járműforgalom* az összes szén-dioxid kibocsátás 20%-áért felelős (ezen belül a gépkocsihasználat a legnagyobb részarány), amely szintén fosszilis tüzelőanyagok égetéséből adódik. Az *ipari szektor* 47%-ban járul hozzá az atmoszféra szén-dioxid-tartalmának nagyságához, beleértve az általa felhasznált villamosenergia okozta emissziót is. A *mezőgazdaság* számlájára 20%-os nagyságrendű üvegházhatású gázkibocsátás írható: az összes metán-emisszió 50%-a, a teljes nitrogén-dioxid kibocsátás 70%-a. A *növényzet*, az *erdők* egyrészt megkötik a légkörben levő szén-dioxidot, s a növekedésükhöz használják fel azt, másrészt a légzés és lebontási folyamat melléktermékeként növelik is a szén-dioxid mennyiségét. Az *óceánok* szintén befolyásolják a klímaviszonyokat: hatással vannak a vízháztartásra és természetesen nagy mennyiségben bocsátanak is ki szén-dioxidot, de meg is kötnék bizonyos mennyiséget (www.bp.com).

A Föld klímaviszonyainak vizsgálatára 1988-ban az ENSZ égisze alatt létrehozták az *Éghajlatváltozás Kormányközi Testületét* (*Inter-Governmental Panel on Climate Change, IPCC*), amely több száz tudós és meteorológus közreműködésével tevékenykedik. 1992-ben, *Rio de Janeirowan*, az ENSZ keretében tartott kongresszuson a részt vevő országok politikai vezetői egy ún. *Éghajlatváltozási Keretegyezményben* (*United Nations Framework Convention on Climate Change*) állapodtak meg, aminek a létrehozása és érvénybe lépése a globális éghajlatváltozásnak mint világméretű problémának a politikai elismerése volt.

A négy évvel ezelőtt Japánban elfogadott *Kyotói Egyezmény* keretében a résztvevő országoknak sikerült megállapodniuk az ózonkárosító anyagok csökkentésének országonkénti százalékos arányaiban. Főleg az Egyesült Államok nyomására bevezették az ún. „rugalmas mechanizmusokat”: tiszta fejlesztési mechanizmus (*Clean Development Mechanism, CDM*), a „közös végrehajtás” (*Joint Implementation, JI*) és az ún. kibocsátás-kereskedelem (*Emission Trading, ET*). Ezek közgazdasági háttere, hogy egy fejlett gazdaságú, magas technikai színvonalú országban egységnyi üvegházgáz kibocsátás-csökkentés elérésének magasabb a költsége, mint egy fejletlenebb gazdaságú országban. A rugalmas mechanizmusok intézményének részletes kidolgozása a 2000-es *hágai konferencia* feladata lett volna.

A hollandiai tanácskozás azonban teljes kudarcba fulladt, főként azért, mert Európa és az Egyesült Államok nem tudtak megegyezni. Nem csoda: az Egyesült Államok 1990 és 1998 közt 11,5 százalékkal növelte kibocsátását, ezen felül az USA új elnöke, George Bush, már többször jelezte: szkeptikus a globális hőmérséklet-emelkedéssel kapcsolatban, a *Kyotói Egyezményt* pedig nem támogatja, mert az „igazságtalan” az Egyesült Államokkal szemben. A tény az, hogy Hágában a Föld megmentésére irányuló zöld törekvések egyelőre megbuktak az amerikai gazdasági érdekeken (<http://index.hu/politika/kulfold/otesfelfok/>).

A 2001-es évben 3 *IPCC-jelentés* látott napvilágot: az elsőben (január) sötét képet festenek a tudósok az emberiség következő évszázadáról, a másodikban (február) a várható gazdasági hatásokra hívják fel a figyelmet, a harmadikban pedig a lehetséges megoldásokról esik szó, melynek megvalósítása elé egyetlen tényező emel akadályt: a politikai akarat világméretű hiánya.

Klímaváltozás és etika

A klímaváltozás megelőzéséhez szükséges döntéseknek kétséget kizáróan hosszú távú következményei vannak/lesznek, s nemcsak a döntéshozó, hanem mások is érintettek a kimenetelben, ezért jövőre-orientált etikai felelősség terheli a döntéshozókat. Mindezekon felül egy tipikusan rosszul strukturált problémával állunk szemben: a probléma megoldása közel sem magától értetődő. A hosszú távú hatással rendelkező, a döntéshozón kívül másokat is befolyásoló, rosszul strukturált problémával összefüggő döntési helyzeteket *komplex döntési helyzeteknek* nevezzük (Zsolnai, 2000: A döntéshozatal etikája, Kossuth, p. 22.).

Simon a rosszul strukturált problémákat az alábbiak legalább egyikével jellemzi (Zsolnai, 2000: A döntéshozatal etikája, Kossuth, p. 29.): (1) Nincs olyan ismérv, amely által a probléma megoldásának jósága egyértelműen eldönthető lenne; (2) A problémamegoldás lépései nem modellezhetőek megfelelően; (3) Nem áll rendelkezésre elegendő információ magáról a problémáról és annak megoldására vonatkozóan; (4) Nem létezik olyan számítási algoritmus, amely alapján a problémára hatékony megoldást lehetne találni. A *klímaváltozás* problematikája kétséget kizáróan a *rosszul strukturált problémák* közé tartozik, hiszen a Simon által felsorolt ismérvek közül szinte kivétel nélkül mind igaz rá (holott elég lenne csak egy). Adódik ez abból, hogy a Föld globálisan nagyon komplex és érzékeny rendszert képez.

A klímaváltozás kontextusában alkalmazott helyes viselkedés – mely döntési folyamatok sorozatából áll – megértéséhez elengedhetetlen a felelősség gondolkörének Jonas német filozófus nézete szerinti tisztázása. Jonas amellett tör lándzsát, hogy a felelősségnek új dimenziói nyíltak napjainkban, nemcsak az ember számára való jót kell keresnünk, hanem *a természet és a jövő generációk is a felelősség tárgyát képezik, az ő irántuk való gondoskodás is emberi kötelesség*. Mivel a jövő generációk és a természeti lények nem rendelkeznek jogokkal, ezért kötelességeink velük kapcsolatban nem függenek semmi jogtól vagy viszonyosságtól. Jonas szerint, ha nem választhatjuk meg felelőségünk tárgyát, s az nem saját akaratunkból jön létre, akkor természetes felelőségről beszélünk. Ennek ideáltípusaként a szülői felelőséget jelöli meg, ugyanis a szülő nem a gyermek akaratából válik felelőssé gyermeke iránt. Ezzel szemben a szerződéses felelősség megállapodás útján alakul ki; ennek tökéletes példája a politikusi felelősség: a politikus felelősége a választókkal kötött „politikai szerződésből” származik. Viszatarva a klímaváltozással kapcsolatos felelősséghez, az előző megállapításokból adódik, hogy minden ember természetes felelősége a káros környezeti hatások csökkentésén át a természeti környezet megőrzése, és ezen keresztül a jövő generációk jogainak tisztelete (Zsolnai, 2000: A döntéshozatal etikája, Kossuth, p. 25.).

Érintetteken az 1980-as évektől népszerűségnek örvendő stakeholder-emélet a következőt érti: a szervezet érintettje bármely egyén vagy csoport, amely befolyásolhatja a szervezet céljainak elérését, vagy befolyásolt általa (E. R. Freeman: Stakeholder-menedzsment, In: Kindler-Zsolnai, 1993: Etika a gazdaságban, Keraban, p. 169.). A Jonas-féle felelőségelmélet aspektusából *érintett minden olyan létező, amelyre a döntés vagy cselekvés hatással van*. Egyrészt tehát szűkül a kör azokkal, akik ugyan befolyásolják a döntést vagy cselekedetet, de rájuk az már nincs hatással; másrészt bővül az érintettek fogalma a nem emberi létezőkkel és a jövő generációkkal. Ebben a nézetben a klímaváltozás érintettjei nemcsak a jelenleg élő emberek, hanem a nem emberi létezők, sőt a jövőbeli generációk egyaránt. A döntéseinket befolyásoló releváns tényezőket tehát ezeknek megfelelően ki kell terjeszteni.

A felelős döntéshozatal eddigi legjobb modelljében – melyet K. E. Goodpaster dolgozott ki – az etikai értelemben vett felelősség a döntési folyamatban a ra-

cionális és a respektus együttes érvényre juttatását jelenti (Zsolnai, 2000: A döntéshozatal etikája, Kossuth, p. 17.). A respektus Goodpaster olvasatában nem más, mint a döntés másokra gyakorolt hatásának tekintetbe vétele, az érintetteknek nemcsak a cél eléréséhez szükséges eszközként való számbavétele.

Az alapvetően következményelvű modell továbbfejlesztett változata – melynek kidolgozása Zsolnai László nevéhez fűződik – deontologikus keretbe foglalja a Goodpasternél megismert felelőséget (Zsolnai, 2000: A döntéshozatal etikája, Kossuth, p. 17-20.). Az így kapott modell szerint a *felelősség* nem más, mint *normakövetés, célracionális és az érintettek iránti respektus*, a felelős döntéshozatal pedig annak a döntési alternatívának a megtalálását jelenti, amelyik az adott szituációban a leginkább megfelel a felelősség hármaskövetelményének (a legkevésbé rossz). A felelős döntéshozót az jellemzi, hogy képes több szempontból értékelné a lehetséges döntési kimeneteket, és optimális kompromisszumra törekszik a különböző értékdimenziók között.

Az etikus vállalat

A hagyományos közgazdasági elméletek szerint a döntéshozó szuverén, vagyis szabad, független célrendszerrel rendelkezik. A gazdasági élet döntési folyamataiban ez a felfogás odavezetett, hogy döntési kritériumként mondhatni kizárólagosan csak a profitorientált, pénzközpontú megfontolások jöhettek számításba, figyelmen kívül hagyva a nem pénzben mérhető értékeket, például a stakeholdereket vagy azoknak egyes elemeit (természeti környezet, jövő generációk). Ez a szemléletmód és gazdasági gyakorlat vezetett napjaink égetővé váló, súlyos „kihívásához” – a klímaváltozáshoz, amellyel a gazdaságnak szembe kell néznie, amelyre „felelős” választ kell adnia. Ez a válasz csak úgy képzelhető el, ha a mainstream egydimenziós (önérdek-követés) döntési téréből a döntéshozó egy többdimenziós döntési térbe helyezkedik át.

Valójában, ha a felelős döntéshozatal modelljét megvizsgáljuk, rá kell jönnünk, hogy a döntéshozó – legyen személy, szervezet, vállalat – egyáltalán nem szuverén, sőt, igencsak befolyásolt: egyrészt a stakeholderek üzenetei, másrészt a vonatkozó etikai normák által. Mivel a stakeholderek és a normák exogén módon adóttak, egyedül a célrendszer az, ami rugalmasan változtatható, a döntéshozó a két előbbi tényező figyelembe vételével alakíthatja azt ki. Egy vállalat etikus magatartását ezek szerint döntően befolyásolja, hogy milyen célrendszerrel rendelkezik.

A célrendszer bizonyos küldetést, filozófiát és az ezt alátámasztó értékrendszert feltételez, amely a szervezet, vállalat karakterét adja. Peter Pruzan szerint azok a cégek, amelyeknek az egyedi karaktere, az alapvető értékei nem egyeztethetők össze a külvilág felé kommunikált célrendszerével, egy szép álarc mögé bújva csak *arculat-építési* hadjáratot folytatnak (image-building). Napjainkban az etikalitás, „öko-etikusság” kezd divatos cselekvési mintává válni a piaci szereplők számára konstituált többletérték miatt: bizonyos fogyasztóknál megfigyelhetőek etikai megfontolások a preferenciáik között (ethical consumer), vannak olyan piaci szereplők, akik etikai kritériumok alapján helyezik ki megtakarításaikat (ethical investment), mások pedig humán tőkájukat csak a saját etikai elveikkel konform vállalatoknál hajlandók kamatoztatni (ethical employment). Véleményem szerint még egy eset van, amikor az etikus viselkedés álarcát ölti egy cég, nevezetesen, amikor egy erős versenytárs etikus viselkedésével szembeni versenyhátrányát igyekszik csökkenteni a vállalat. Kérdés, hogy az álarc mikor hull le: természetesen az arculat és a tényleges értékek, célok összeütközésbe fognak kerülni, s ha túl sok áldozattal jár az álom fenntartása, a dominánsabb, saját értékek kerekednek felül, s az álom szertefoszlik.

Azok a vállalatok, amelyek *identitásukkal*, valós belső értékeikkel (identity) összhangban alakítják célrendszerüket, viselkedésüket, különösebb erőlködés és ellentmondás nélkül konzisztens képet alakíthatnak ki magukról a piacon. Persze ez nem azt jelenti, hogy az ő értékeik, céljaik esetleg nem kerülhetnek konfliktusba, de ez az ellentmondás következetesebben feloldható, mint a színész-vállalat esetében. Az a cég, amelynek értékrendszerében az etikusság, mint érték szerepel, céljai kialakításánál is törekedni fog az etikalitásra, már csak azért is, hogy ne kerüljön értékkonfliktusba.

Etikus vállalat alatt olyan meghatározott célokkal rendelkező szervezetet értek, amelynek döntéseit a korábban értelmezett felelős döntéshozatal többdimenziós terében hozzák meg. (Az érintettekre gyakorolt hatás tekintetbe vétele természetesen a jonasi kiterjesztett aspektusból értendő.) Az etikus vállalat létezését alátámasztják, indokolják az általa vallott értékek, melyek között nemcsak a mainstream által vallott gazdasági-pénzügyi megfontolások találhatók meg, hanem ökológiai és/vagy társadalmi kritériumok is. Céljaik között megtalálhatóak a természeti környezet helyreállítására és megőrzésére irányuló törekvések, s

kiegészülhetnek még a fogyasztók, tágabb értelemben a stakeholderek társadalmi lehetőségeinek (A. Sen szóhasználatával élve a pozitív szabadság – capability) bővítését célzó törekvésekkel is.

A British Petroleum

A gazdasági élet számos területén láthatóak az etikus viselkedés, etikus vállalat csirái, mint a Danone, a Johnson & Johnson, a General Electric és még sorolhatnánk a példákat. Meglepő azonban, hogy a klímaváltozás kontextusában oly sokat vitatott energetikai vállalatok között is találunk kísérletet, esetleg bizonyítékot az etikus viselkedésre: a British Petroleum (BP) személyében (www.bp.com).

„A méret vagy a múltbeli siker nem garanciája a jövőnek. A siker a képességek szokatlan kombinációját követeli meg: egyrészt annak az adottságát, hogy negyedévről-negyedévre értéket adjunk részvényeseinknek, másrészt, hogy körültekintően tervezzünk a jövő generációi számára. Egy vállalat értékét az általa generált versenyképes profit határozza meg a részvényesek, tulajdonosok szempontjából; a cégek azonban a társadalomnak is részei, mindennapi döntéseik befolyással vannak nemcsak az emberekre, hanem a természetre, sőt a jövőre is.” – véli Sir John Browne, a BP vezérigazgatója. Éppen ezért a BP különböző tevékenységei során úgy igyekszik a növekvő piaci igényeknek minél magasabb színvonalon eleget tenni, hogy közben beilleszkedik és segíti a helyi közösséget, s a lehető legcsekélyebb módon befolyásolja a környezetet. *Céljuk*, hogy a XXI. században mind a *környezeti*, mind a *társadalmi kihívásokkal* kreatív, felelős módon, alapvető értékeikkel összhangban (az egyének és emberiség sokféleségének a tisztelete, a természeti környezet védelme, az életszínvonal emelése) *meg tudjanak birkózni* úgy, hogy közben növelik a cég átláthatóságát, etikusságát.

1998-ban a BP vezérigazgatója bejelentette, hogy a vállalat *önként csökkenti a szén-dioxid-kibocsátását*, mérsékelve a globális klímaváltozáshoz való hozzájárulásukat. A csökkentést 2010-ig teljesítik az 1990-es szint 90%-ára. A csökkentés évről-évre, lépésenként történik, s a költséghatékonyság megvalósításához 1999-ben bevezettek – a világon először – egy, a BP 12 üzleti egységére kiterjedő egy évig tartó, próba jellegű kibocsátás-kereskedelmi (emission trading) rendszert. Ennek a belső kereskedelmi rendszernek köszönhetően a BP sokkal költséghatékonyabban képes

negatív környezeti hatását mérsékelni. A kísérlet olyan jól sikerült, hogy 2000-tól a szisztémát az összes tevékenységi területre kiterjesztették.

A biodiverzitás magában foglalja egyrészt a Földön megtalálható valamennyi élőlény sokféleségét, változatosságát: kezdve a gyakori növényektől, rovaroktól egészen a ritka, veszélyeztetett fajokig, másrészt az élőlények élőhelyeit, valamint azokat az ökoszisztémákat, melyeknek e fajok szerves alkotóelemül szolgálnak. A természet állandóan változik, átalakul, de a biodiverzitást napjainkban ért hatalmas veszteségek főként emberi tevékenységnek köszönhetőek; a károkat enyhítendő a BP 1989 óta vesz részt egyéb szervezetekkel a *környezeti változatosságot megőrző programokban* (Conservation Program). A projekteken egyetemista diákok, szakemberek és helyi közösségek vesznek részt, s kutatnak veszélyeztetett állat- és növényfajok, valamint élőhelyek után. A cél, a hosszú távú megőrzés és annak a bizonyítása, hogy az emberi szükségletek és a természet képes az együttélésre. (Megőrzési programjuk keretében eddig mintegy 154 projektet támogattak a világ kb. ötven országában.)

A program 1999-ben indult, célja a közlekedésben használt üzemanyagok káros hatásainak mérséklése, közvetve pedig elkötelezettség a világ gépjárműgyártóival és kormányaival való együttműködésre. Az üzemanyagpiac a közeljövőben jelentős átalakuláson megy át: a benzinnel olommentesnek kell lennie, kevesebb vagy nulla ként és kevesebb benzolt szabad tartalmaznia, míg a dízelolajoknál a csökkentett kéntartalom az elsődleges szempont. A világ mintegy hatvan nagyvárosában (pl. London, Párizs, München, Amsterdam, Chicago, Detroit, Atlanta, Varsó stb.), ahol a közlekedés helyi légszennyezési problémákat okoz, a programnak köszönhetően elérhetőek az új, tisztább üzemanyagok. A vezetés tervei szerint az idei év végéig kb. kilencven városban állnak majd rendelkezésre az új termékek.

Az elmúlt ötven évben átrendeződött az energia-piac: a szénről a hangsúly az olajra helyeződött át, napjainkban pedig egy újabb átsúlyozódásnak lehetünk tanúi: az olajról a földgázra s a megújítható energiaforrásokra. Öt éve a British Petrol termékei között a földgáz csak 15%-ot tett ki; manapság ez az arány 40%, s nem érte el a tetőpontját. Az áttérésnek természetesen kedvező környezeti hatásai vannak: minden egyes földgáz által fejlesztett energia 50%-os széndioxid-kibocsátás megtakarításával jár. A „gáz-gazdaságban” a földgáz nemcsak a villamosenergia-terme-

lésben lesz várhatóan hatékony erőforrás, hanem a közlekedésben is. Igaz, az új, „olaj utáni szemléletmód” magjai már csírázásnak indultak a vállalatok gondolkodásmódjában, de ezzel közel sincs minden rendben, még számos technikai probléma vár megoldásra. Jóllehet a BP jelentős pénzeket fektet a napenergia hasznosításába is, a közeljövőben mégis a földgáz lesz az az erőforrás, amely legnagyobb mértékben hozzájárul majd mind a fejlett, mind a fejlődő országok növekvő energiaigényének és környezeti elvárásainak kielégítéséhez.

A Napból a Földre érkező sugarak energiája naponta több mint a világ kb. hat milliárd lakosának 27 évi energiafogyasztása. A figyelem csak néhány évtizeddel ezelőtt kezdett erre az erőforrásra irányulni, ahogy egyre nőtt/nő az energiaigény, növekszenek a káros környezeti hatások, s a fosszilis energiaforrások készletek fogyóban vannak. BP Solar a világ legnagyobb napenergiával foglalkozó cége, több évtizedes múlttal rendelkezik. *Környezetbarát* technológiájával csökkenti a légszennyezést, a klímaváltozás fenyegetését, miközben megfelelő forrás a növekvő energiaigény kielégítésére.

A vállalatok a társadalom szerves részét képezik, hosszú távon nem különülhetnek el tőle, ezért a BP meggyőződése, hogy *szociális beruházási programokon* keresztül hozzá kell járulniuk azoknak a közösségeknek a fejlődéséhez, amelyben működnek. Ez a támogatás számos formát ölthet: kezdve a művészetpártolástól, az egészségügyi kampányokon át a felnőttek olvasásösztönzéséig.

Üzleti tevékenységüket a különböző országokban úgy folytatják, hogy tiszteletben tartják egyrészt a helyi szokásokat, másrészt az emberi méltóságot és jogokat az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának (UN Universal Declaration of Human Rights) megfelelően.

Etikai követelményrendszerükben világossá teszik, hogy a vállalatnak biztosítania kell az *üzleti folyamatok teljes átláthatóságát* külső személyek számára is, *aktív, építő kommunikációt* kell folytatni az *érintettekkel*, mert ezáltal biztosítható az új lehetőségeket alkotó, a jólétet növelő, környezettel együtt élni tudó mind az egyén, mind a társadalom számára értéket teremtő üzleti teljesítmény.

A BP-vezetés meggyőződése, hogy az iparnak világszerte együtt kell működnie más szervezetekkel – kormányok, nemzetközi intézmények stb. –, hogy gazdaságilag helytálló és nemzetközileg elfogadott meg-

oldás szülessen a globális felmelegedés kérdésére. A probléma túl fontos ahhoz, hogy az ipar figyelmen kívül hagyja, ne vegyen tudomást róla. A BP csak egyetlen szereplő, s bármely, a probléma enyhítését szolgáló tevékenységük csak csepp a tengerben, ha világméretben gondolkodunk; éppen ezért a világ számos nagyvállalatának – mind az energiaszektoron belül, mind azon kívül – fel kell vennie a küzdelmet, hogy a klímaváltozás emberek által létrehozott kihívására hatékony megoldást lehessen találni.

Korábban szó volt róla, hogy nem mindegy: a célok összhangban vannak-e az értékekkel (identity) vagy csak szépen hangzó frázisok (image building). Az elkötelezettséget véleményem szerint elegendő bizonyítékkal támasztja alá, hogy milyen időtávon gondolkodik a vállalat, tevékenységei mennyire koncepciózusak, konzisztensek, illetve mekkora áldozatokat – anyagi és nem anyagi – képes hozni az elérendő cél(ok) érdekében. A BP időtávja legalább ötven év, hiszen a klímaváltozással kapcsolatos jelentésekben az emberiség eddig „kapott határidőt”; de ha a megoldási lehetőségek kutatását vesszük alapul, akkor akár évszázadokra előre is meghatározhatják az emberiség jövőjét.

Elkötelezettségük bizonyítéka továbbá, hogy tíz év leforgása alatt *több jelentős brit és amerikai egyetemmel kötött együttműködési szerződés* keretében mintegy 85 millió USD összeggel támogatják környezetbarát energiatermelési lehetőségek kidolgozását. (1999-ben a vállalat bejelentette, hogy negyvenmillió dollárral támogatja a Cambridge University-t, 2000 szeptemberben húszmillió dollár támogatásról született egyezmény a BP és a University of California at Berkeley, valamint a California Institute of Technology között, 2000 végén további megállapodás született tízmillió dollár értékű támogatásról a University of Colorado at Boulder javára, valamint 15 millió dollárt biztosít a BP a Princeton University-nek.)

Elkötelezettségük további bizonyítéka, hogy *versenytársaikkal is együttműködést* kezdeményeznek a probléma minél átfogóbb megoldása érdekében. 2000 májusában hét nagy energiacég (BP Amoco, Chevron, Norsk Hydro, a Royal Dutch/Shell Group, Statoil, Suncor Energy és a Texaco) bejelentette, hogy a BP koordinációja alatt egyesítik erőiket egy húszmillió dollár összértékű, 3,5 éves terjedelmű projekt keretében (CO2 Capture Project, CCP), melynek célja az energiatermelésből és ipari tevékenységből származó CO2 összegyűjtése, és az összegyűjtött gáznak a föld mélyén való elhelyezése.

A BP, amely olyan hosszú távon és előretekinően gondolkodik mind a környezetvédelem, mind a társadalmi vonatkozás terén, s elkötelezettségét anyagi ráfordításokkal is nyomatékosítja, meglátásom szerint nemcsak egy szép image kialakításán fáradozik. Amennyiben egy energiatermelő vállalatnak van létjogosultsága a gazdaságban, véleményem szerint a BP ebben a kategóriában felelős, etikus vállalat. (Találóbbról lenne talán azt mondani, hogy tart az etikusság felé, mert az etikalitás nem egy abszolút kategória, hanem egy kontinuum.)

A Shell, a BP nagy riválisa, szintén a „környezet bajnokaként” végzi az olaj és energetikai ipar területén a tevékenységét (www.shell.com). Nála is megtalálhatóak mind a globális klímaváltozással kapcsolatos tevékenységek, mind a biodiverzitás fenntartására irányuló akciók, mind az alternatív erőforrások kutatása. A különbség a BP és a Shell között az, hogy míg az előbbi a pénzügyi, környezeti és társadalmi teljesítményt egyenrangúan, egymás mellett kezeli, addig az utóbbinál a *pénzügyi teljesítmény az elsődleges*. Az eltérést a cégek által vallott értékek különbözősége magyarázza: míg a BP-nél a környezet megőrzése és a helyi közösségre gyakorolt pozitív hatás mint érték jelenik meg, addig a Shell alapvető értékei között nyoma sincs ezeknek, a környezetbarát technológiák és termékek elsősorban pénzt, és nem értéket jelentenek a számukra; az ökoetikusság a Shellnek egy jó image, mely még sikeresebbé teszi a vállalatot az üzletben, hisz versenytársa is hasonló „zászlót lobogtat”. Ha azonban mégsem csak image-építésről van szó, akkor az elkövetkező időszakban kitűnő lehetősége lesz a Shellnek az ellenkező bebizonyítására.

Magyar helyzet – MOL

A Magyar Olaj és Gázipari Rt. (MOL Rt., www.mol.hu) tevékenységi köréből, nyugat-európai társaihoz hasonlóan, a környezet káros terhelése adódik. Igaz, a magyar gazdasági átalakulás következtében az ipari termelés, s így a káros kibocsátások is visszaestek, ez nem jelenti azt, hogy nem kell különös figyelmet fordítani a környezetbarát(abb) tevékenységre.

A MOL 1999-ben *újraalkotta stratégiáját*, s az üzlethez való hozzáállását: *jövőképükben külön figyelmet szentelnek a környezettudatosságnak, a kiválóságának, a fenntartható fejlődésnek és a világszínvonalú munkabiztonságnak*. Sajnos azonban ez esetben is felmerül a kérdés, hogy vajon mindez meggyőződés-e (identity), s nemcsak az EU integrációs folyamat elvá-

rásainak való kényszerű megfelelés szülötte (image). Tény, hogy a vállalaton belül vannak cselekvési programok, melyek a környezet megőrzésére irányulnak pl. a Madártani és Természetvédelmi Egyesülettel karöltve végzett tűzok és golyamegmentési program, valamint faültetési megmozdulások, de emellett szükség lenne a termelés korszerűsítésére, valamint alternatív megoldások kidolgozására is. (Bár valószínűleg ezen törekvéseknek nem a szakmai ismeretek, hanem inkább a szükséges anyagi források hiánya szab gátat.)

A jövő generációi, de még a húsz év múlva bekövetkező dolgok is sajnos csak kézlegyintésnyi figyelmet érdemelnek: a „jobb ma egy veréb, mint holnap egy tűzok” pszichológiája a gazdasági döntések alapjául is szolgál. Minél nagyobb a jövőt illető bizonytalanság, annál kisebb a probléma jelenbeli súlya. A jövő generációinak helyzetét alapvetően meghatározza az általunk hátrahagyott örökség. A kormányoknak, nemzetközi szervezeteknek, vállalatoknak, civil szférának össze kell fogniuk, egyesíteniük kell erőiket, hogy pozitív elmozdulás legyen érzékelhető a folyamatban, s

bolygónkat megőrizzük olyannak, amilyenek mi is kaptuk. Ennyivel azt hiszem tartozunk nemcsak a minket éltető Földnek, de leendő utódainknak is.

Felhasznált irodalom

- Czelnai Rudolf* (1996): Globális melegedés: a tudományos és a politikai dimenzió, *Természet Világa*, I. különszám
Climate Change: BP at the corporate strategy frontier in: European Business, 2000/4, Winter Issue, p. 58-60
 HVG, 2000. VI. 15., p.37
 HVG, 2000. XII. 2., p.49-50
<http://index.hu/politika/kulfold/hagavereseg>
<http://index.hu/politika/kulfold/klima9/>
<http://index.hu/politika/kulfold/otesfelfok/>
<http://korny10.bke.hu/targyak/letoltheto.html>
<http://sulinet.hu/tananyag/97410/on/mkm/abc/fuggelek/cikkek/uvevsz.htm>
Kindler-Zsolnai (1993): *Etika a gazdaságban*, Keraban Könyvkiadó
www.bp.com
www.index.hu/politika/klima
www.mol.www.shell.com
www.veri.hu/de/greenhouse.html
Zsolnai (2000): *A döntéshozatal etikája*, Kossuth Kiadó